
BASRA'NIN BİR ASIRLIK ÖZERKLİK HEVESİ

27.07.2018

Anadolu Ajansı (27 Temmuz 2018)

Irak'ın "ekonomik kalbi" Basra vilayetinin siyasi ve toplumsal nedenlerle gerçekleşmeyen bir asırlık rüyası özerklik, güney kentlerinde başlayıp başkente sıçrayan elektrik kesintisi ve işsizlik sıkıntısı kaynaklı gösterilerin ardından tekrar gündeme geldi.

Ülke geneline göre farklı ve zengin bir ekonomik yapıya sahip olmalarını gerekçe gösteren Basralılar, Osmanlı Devleti'nin 1914 yılında Irak'tan çekilmeye başlamasıyla, farklı zaman aralıklarında, vilayetin Bağdat'tan tamamen bağımsız ya da özerk bir bölge olmasını talep etti.

Sahip oldukları tüm gelirlerin gasbedildiğini iddia eden bir kısım Basralılar bugün, petrol gelirlerinden adaletli olarak yararlanamadıklarını, elektrik gibi temel hizmetlerin dahi yeterli sunulmadığını gerekçe göstererek özerk bir bölge olmakla sorunların çözüleceği görüşünde.

Irak'ta Şii nüfusun yoğun olarak bulunduğu, ülkeyi petrolüyle besleyen Basra'da, İran'ın elektrikleri kesmesinin ardından aşırı sıcaklarda yaşanan kriz, yüksek orandaki işsizlik ve kamu hizmeti yoksunluğunu da kapsayan protestolar 8 Temmuz'da patlak verdi. Gösteriler, kısa sürede güneydeki diğer kentlerle başkent Bağdat'a da sıçradı.

Güvenlik güçlerinin göstericilerin üzerine ateş açması sonucu son iki hafta içerisinde 14 sivil hayatını kaybederken, 700 vatandaş ise yaralandı.

Özerklik yanlısı-karşıtı yaklaşımlar

Petrol zengini ve ülke ekonomisinin bel kemiği Basra'nın açlıktan ve işsizlikten yakınması üzerine göreve yeni başlayan Basra Valisi Esad el-İdani, katıldığı bir televizyon programında zaman zaman tartışma konusu olan özerk bölge meselesini tekrar gündeme getirdi.

İdani, Basralıların haklarının merkezi hükümet tarafından çalındığını iddia ederek, buna çözüm olacak özerk bölge talebinin dikkate alınmasını ve anayasanın uygulanması çağrısında bulundu.

Gösterilerin patlak verdiği hassas bir süreçte İdani tarafından yapılan açıklamaya, Basra'nın önde gelen Şemhari aşireti liderlerinden Hamid eş-Şemhari, sert tepki göstererek, özerk bölge fikrinin vilayetteki sakinlerin görüşlerini yansıtmadığını belirterek, Basra'nın Irak'ın bir parçası olarak kalması gerektiğini söyledi.

Şemmari, İdani'nin, Basra'yı ülkeden koparmak yerine aşiretler arasında çatışma, halkın ağır silahlara ulaşmasını engelleme, uyuşturucu trafiğinin önüne geçme ve petrol kaçakçılığını sonlandırma gibi meselelerle ilgilenmesi gerektiğini dile getirdi.

Irak merkezi hükümetinden özerk bölge açıklaması

Irak'ta, 12 Mayıs'ta yapılan genel seçim sonuçları üzerinde henüz net bir açıklama yapılmamış ve yeni koalisyon hükümetinin kurulması için siyasi partiler arasında müzakereler sürerken, tüm oklar birden Basra'daki gösterilere yöneldi.

Genel seçimin galibi Sadr Hareketi lideri Mukteda Sadr'ın, "Basra halkının talepleri karşılanana kadar hükümet kurmak için yapılan siyasi müzakere görüşmelerinin askıya alınması çağrısı yapıyorum." ifadeleri durumun ciddiyetini ortaya koyuyor.

Irak Başbakanlığı, göstericilerin işsizlik, elektrik gibi temel hizmetlerin sunulması gibi taleplerinin yerine getirilmesi için bir dizi çözüm paketleri açıkladı. Bunun yanında Irak Başbakanı Sözcüsü Sadi Hadisi, sıcak bir gündem haline gelen özerk bölge hakkında da değerlendirmelerde bulundu.

Hadisi, yayınladığı yazılı açıklamada, böylesi bir hassas süreçte özerk bölge meselesinin gündeme gelmesini uygun görmediklerini ancak herhangi bir vilayetin özerk bir bölge statüsüne kavuşmak için yasal koşulları yerine getirmesi halinde bakanlar kurulunun engelleme yetkisinin söz konusu olmadığını açıkladı.

Irak anayasası, vilayetlere özerklik imtiyazı veriyor

ABD öncülüğünde 2005 yılında hazırlanan Irak anayasasının 115'inci maddesinde, bir veya birkaç vilayetin özerk bir bölge oluşturma talebinin yerine getirilmesi için referanduma gidilmesi hükmü yer alıyor.

Maddede vilayet veya vilayetlerin özerklik referandumuna gidebilmesi için il meclisinin üçte birinin onayı ya da vilayet sakinlerinin yüzde onunun bu yönde imza vermesi şartı aranıyor.

Karar referandumda kabul edilirse, meclisin onayına sunuluyor.

Anayasanın 116'ncı maddesinde ise, oluşturulacak bölgesel hükümet yapısının anayasaya uyması, yetki ve uygulamaya konulacak mekanizmanın, anayasaya aykırı olmaması hükmü bulunuyor.

Basra'nın Irak ekonomisindeki payı

Irak ekonomisinin yüzde 90'ı petrol gelirlerine dayanıyor. Irak Petrol Bakanlığının verilerine göre, ülkenin petrol ihracatının en büyük yükünü, güneydeki petrol kuyuları çekiyor.

Ülkenin güneyinde en çok petrol kuyusu Basra'da. Bu vilayette faal olarak petrolün çıkarıldığı 10 kuyu mevcut. Kuyularda, ABD, Rusya, İngiltere menşeli büyük petrol şirketleri 2003 yılından sonra Bağdat ile imzalanan sözleşmelerle faaliyet gösteriyor.

Araştırmalara göre Basra'daki 10 kuyudaki rezerv, yaklaşık 65 milyar varil ve bu rakam da Irak'ın tüm rezervinin yaklaşık yüzde 60'ına tekabül ediyor.

Basra'nın 2008'deki başarısız özerklik girişimi

Ülkenin güneyindeki aşiretlerin desteklediği milletvekillerinden Vayil Abdullatif, 2008 yılında yaklaşık 35 bin imzadan meydana gelen bir dilekçeyi Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu'na sunup, referandumun yapılması talebinde bulundu.

Referandumun, Sadr'ın Mehdi Ordusu'na bağlı milislerin o dönem vilayette konuşlanan İngiliz askeri ve daha sonra Irak merkezi hükümetine bağlı güvenlik güçleri arasındaki çatışmalara denk gelmesi, ters bir etki yarattı.

Basra'da siyasi nüfuzu baskın Mukteda Sadr, 2008 yılındaki referandum talebini Basra'yı Irak'tan parçalanma şeklinde yorumlayarak ateşle oynandığı uyarısında bulundu.

Ciddi tartışma konusu olan referandum tartışmasına Irak'taki Birleşmiş Milletler de katılmıştı. O dönem resmi verilere göre 1 milyon 400 bin nüfuslu Basra'da, nüfusun yüzde 10'unun referandum için imza vermesi gerekiyordu.

BM Irak Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, Basra'da özerk bir bölgenin oluşturulması adına referandumun yapılması için atılan imza adımına tam destek verdiklerini bildirmişti.

O dönem Mehdi Ordusu'nun Şii kentlerdeki başkaldırısı, ABD işgalinin devam etmesi, Irak'ın parçalanma riski ve referandumun gerçekleştirilmesi için siyasi desteğin ortaya çıkmaması gibi sebeplerden ötürü istenilen yüzde 10'luk imza toplanamamıştı.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonundan yapılan açıklamada, Basra'nın özerkliği için bir kampanya başlatanların referandum yapılması için yeterli miktarda imza toplayamadığı belirtilerek, "Bu girişim başarılı olamadı" denilmişti.

Şiiler, Basra'nın 2'nci bir IKBY olması ve Irak'ın parçalanmasından korktu

ABD'nin, Mart 2003'te Irak'ı işgal etmesi ve 30 yıldan uzun bir süre iktidarda kalan Saddam rejiminin devrilmesinden sonra, Irak tamamen yeni bir sürece girdi.

Irak'ın kuzeyindeki üç vilayet, Erbil, Süleymaniye ve Duhok'ta, 1991 yılından bu yana zaten bir de facto mekanizması işliyordu. Oradaki Kürtler, ABD'nin koruması altında gayriresmi bir otonomiye sahipti.

Kürtlerin, Kuveyt savaşından sonra sahip olduğu otonomiye aslında Basralıların, Mart 1991'deki başkaldırısı öncülük etmiş ancak Saddam'ın ordusu tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştı.

Ülkedeki tüm tarafların katılımıyla 2005 yılında hazırlanan anayasada, Irak'ın bir federal devlet olmasıyla, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne de yasal bir statünün kazandırılmasının önü açıldı.

Basra için de o süreçte özerlik fikri ortaya atıldı ancak 2'nci bir özerk bölgesel yönetimin kurulması siyasiler ve kamuoyu tarafından pek benimsenmedi. Sadece Kürtler, federal bölge fikrine sıcak baktı.

Kürtler dışındaki Şii ve Sünnilerin, federal bölge fikrine o dönem sıcak bakmamasının arkasındaki nedenin karar alıcı mekanizmaların veya siyasi partilerin bu konuda net görüşler beyan edememeleri, Irak'ın parçalanması ve akabinde ciddi çatışmaların yaşanması korkusunun yer aldığı ifade ediliyor.

Irak'ın güneyinde Basra'nın yanı sıra, Zikar, Meysan, Vasit, Musenna, Necef, Kerbela ve Babil'de de

yoğun Şii nüfus yer alıyor. Nitekim Basra'nın özerk bölge olması halinde kaç vilayeti kapsayacağını detayları da hiçbir zaman net bir şekilde açıklanmadı.

Basra'nın ilk bağımsızlık girişimi

Tarihi kaynaklara göre, Basra'nın ilk özerklik veya bağımsızlık girişimi, Osmanlı Devleti'nin Irak'tan 1914 yılında kısmen çekilmesinden yaklaşık 7 yıl sonra başladı.

Osmanlı'dan sonra, İngiliz mandası altındaki Irak'ta görevli General Percy Zachariah Cox, o dönem Bağdat'ta bulunuyordu. Irak'ın devlet yapısının nasıl olacağı henüz netlik kazanmamışken, Basra eşrafından iş adamları Ahmed es-Sani ve Abdullatif el-Mendil, 7 Nisan 1921'de Bağdat'ta giderek Cox ile vilayetlerinin Bağdat himayesinden çıkarılmasını talep etti.

Basralı iş adamları, Cox'a, vilayetlerinin farklı bir ekonomik yapıya sahip olması gerekçesiyle, Bağdat'tan bağımsız bir statü istediklerini ilettiler.

İngiliz istihbaratı, iki iş adamının Basra'nın Bağdat'tan bağımsız olması konusunda ciddi olduğunu, Kral Faysal'ın Bağdat'ta kuracağı Irak devletinin hakimiyetine girmemek için Basra vilayetinin Fav ile Kurna ilçeleri arasındaki bölgede yeni bir idarenin kurulmasına yönelik dilekçeleri hazırladığını öğrendi.

Basra'dan, Bağdat'a gelen 6 kişilik bir heyet, 20 Haziran 1921'de ellerindeki "yeni bir idarenin kurulmasını" talep eden dilekçeyi İngilizlere sundu. Arapça yazılan dilekçeye ek olarak Basra'nın önde gelen aşiret liderleriyle şahsiyetlerinin 4 bin 500 imzası da bulunuyordu.

Bağdat'ta İngilizlere sunulan dilekçe iki bölümden oluşuyordu. Dilekçenin ilk bölümünde; İngilizlerin işgal ettiği 1914 yılından 1920'ye kadar Basra'nın içerisinde olduğu durum, vilayetin sosyal yapısı ve sahip olduğu ekonomik dinamiklerin Irak'ın geneline göre nasıl hızlı bir şekilde ilerleme kaydedebileceğine yer veriliyordu.

Dilekçe'de Basra'nın, İngiliz sömürgesinde "azınlıklar" şeklinde tanınması isteniyordu.

Basralılar tarafından sunulan dilekçenin 2'nci bölümünde ise, "siyasi bağımsızlık" ve "Birleşik Irak ve Basra Vilayeti" kurulması talep ediliyordu.

Basra'nın kendi ordusu, polis gücünün olması, yargı sistemi, bölge içerisinde elde edile gelirlerin Basra'da toplanması yine İngilizlere sunulan dilekçede yer almıştı.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/basranin-bir-asirlik-ozerklik-hevesi-/1214400>

Kaynak/Source: